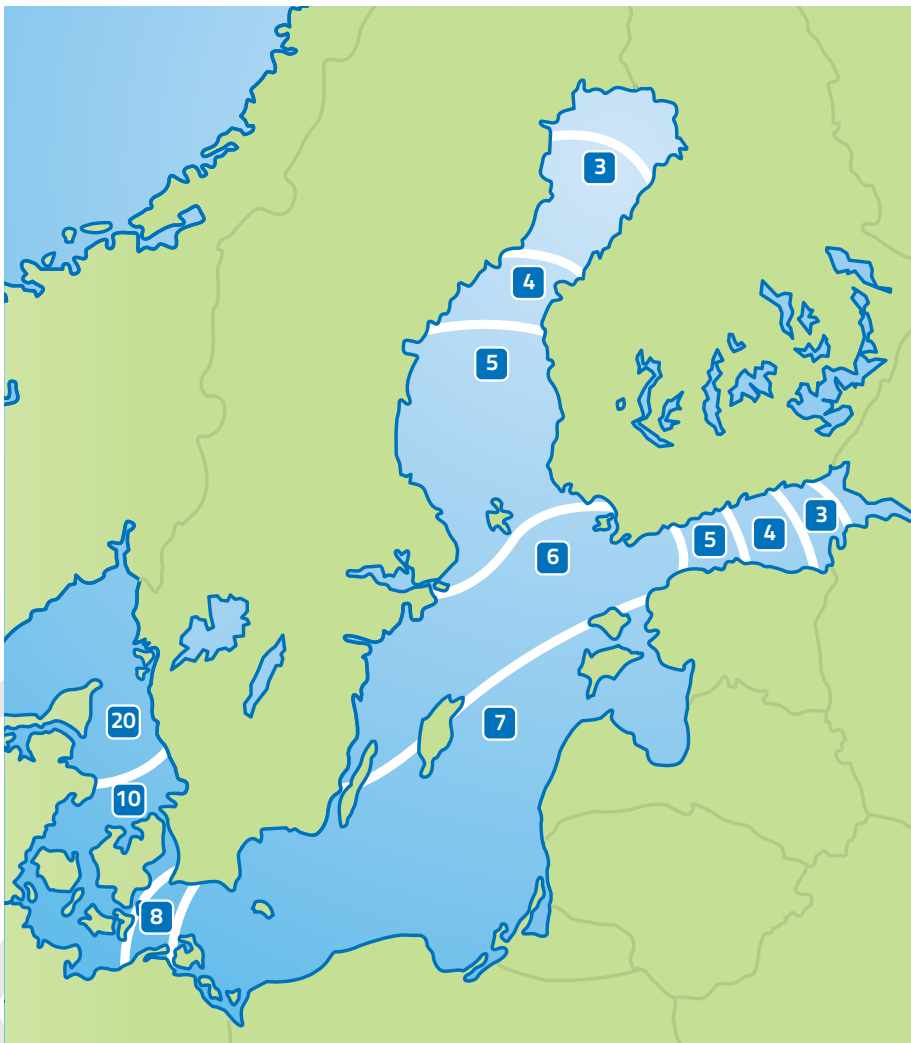

Tema 4. Naturen i ett föränderligt landskap

FAKTABLAD N1. Östersjön

Östersjön som egentligen består av flera delområden (se kartan) är unik på grund av den låga salthalten, det instängda läget, avsaknaden av tidvatten och havsströmmar samt att stora delar är istäckt vintertid.

Hela Östersjöns yta är ungefär 400 000 km², lite större än Finlands yta. Vattenvolymen är 22 000 km³ och medeldjupet 55 meter. Östersjön omges av 9 länder och det bor cirka 100 miljoner människor inom dess tillrinningsområde. Mer än 200 floder och älvar har sitt utlopp i Östersjön. Östersjöns vatten byts ut långsamt, vilket tillsammans med de ovannämnda faktorerna gör Östersjön känsligt för föroreningar och andra miljöförändringar.

Salthaltskarta

Brackvatten eller **bräckt vatten**

är havsvatten med en salthalt som ligger mellan oceanernas cirka 35 ‰ och sötvattnets cirka 0,3 ‰,

i praktiken ofta mellan 0,5 och 30 ‰. Det finns endast ett fåtal arter som endast lever i brackvatten.

Östersjön är ett av jordens största brackvattensområden.

Östersjön har en artfattig flora och fauna. Det beror på de speciella förhållandena som orsakas av brackvattnet, och som ställer stora krav på organismerna. Vattnet är för sött för de flesta marina arter och för salt för sötvattenorganismerna.

I och med att Östersjöområdet är så pass ungt ur geologisk synpunkt har heller inte många endemiska arter hunnit utvecklas där.

Som exempel kan nämnas gultåtel och strandögontröst som endast finns vid stränderna runt Bottniska viken och norra Östersjön. Ishavsrelikter är arter som blivit kvar sedan Östersjön i ett tidigare skede haft kontakt med Ishavet och sedan isolerats.

Exempel på ishavsrelikter som finns i Östersjön är pungräkor, vitmärla, skorv, tånglake, hornsimpa och vikarsäl. En del ishavsrelikter finns också i större, djupare sjöar som genom landhöjningen tappat sin förbindelse med havet.

Generellt gäller för både flora och fauna att artantalet och även individernas storlek minskar i riktning norrut (mot lägre salthalt). Till exempel är blåmusslan i Bottenhavet till storleken bara 1/4 av sina artfränder i Skagerack. Dessutom är skalen tunnare vilket beror på den stress som bland annat den låga salthalten skapar.

Normalt är en del av Östersjön istäckt vintertid. För växterna utgör isen ett påtagligt problem. Den mekaniska nötningen gör det svårt för växterna att växa på samma plats år från år. Därför blir andelen ettåriga växter (annueller) större ju längre norrut man kommer.

Isen är också bra för en del arter som till exempel vikaren, som föder sina ungar (kutar) på isen.

En **endemisk art** är en art som förekommer bara inom ett visst geografiskt område och ingen annanstans i världen.

Gultåtel